

Romualdas Kašuba: Kiekvienas geras žmogus yra mano dienų šviesos dalis

Romui Kašubai šiemet — penkiasdešimt metų! Nejaugi? Ar gali būti? Kita vertus... Vieną kartą penkiasdešimtmetis pasiveja kiekvieną. Ir Romas ne išimtis. Pasivijo, tai pasivijo, juk nesustabdys... Kai metų skaičių išskaidai į pirminių sandaugą, atrodo, ne tiek daug jau tų metų būta. Taigi kartu su skaitytojais linkime mielam Romui per daug to skaičiaus nepaisyti. Tačiau proga stabtelėti ir atsigręžti atgal nuostabi. Taigi šnekučiuojamės su Jubiliatu apie tai, kas buvo, galėjo būti arba tikrai bus.

$\alpha + \omega$. Mielas Romai, 1952 metų kovo 27–29 dienomis Vilniuje vyko baigiamasis pirmosios Lietuvos jaunųjų matematiku olimpiados ratas. Suprantama, Jūs negalėjote jame dalyvauti jau ir dėl to, kad dar nebuvote sau atradęs nei matematikos, nei tuo labiau — matematinių olimpiadų. Tad kada pradėjote galvoti su matematiniais uždaviniais? Kas buvo pirmieji Jūsų treneriai, vertintojai ir galbūt sirgaliai? Kaip atsitiko, kad studijoms pasirinkote matematiką?

R. K. Esu aukštaitis nuo Radviliškio, nuo tos pusės, kur driekiasi Žemaitija. Mano tėvelis buvo nuo Prienų, užaugau viename gražiam Znavykijos miestelyje, kur pro šalį teka gražuolis Nemunas. Ten, žinoma, buvo ir vidurinė mokykla, kur gal ir nebuvo kokių nors ypatingų mokytojų novatorių, bet visi stengėsi mokyti, kaip sugeba. Rezultatai buvo tokie, kad beveik visi baigę įstodavo, kur norėdavo — net ir į Kauno medicinos institutą.

VII–VIII klasėse algebrą, geometriją ir net braižybą dėstė mokyklos direktorius Albinas Patašius, kurio vaizdingi pasakymai būdavo kartojami net per pertraukas. Tai buvo spalvin-

ga asmenybė ir geras mokytojas. Šiaip kokių ypatingų olimpiadinių laimėjimų neturėjau, neskaitant vietinės reikšmės pergalių, nors kažkokią nenusakomą pagarbą matematikai visą laiką jutau. Tai buvo dar tie laikai, kai matematiko nemokytojo profesija buvo kažkas nepriylgstamai egzotiško, nelabai suvokiamo, o inžinieriaus autoritetas dar sakydavo — stenkis, judėk, uždaviniai sekasi, gal ištempsi iki inžinieriaus.

Be kokios nors natūralios traukos matematikai ar panašioms gražioms, absoliutiems ir nekintamiems dalykams, daugelis, kaip vėliau sakėsi, tarsi nesąmoningai matematiką ar kitus tiksluosius mokslus rinkdavosi dėl jų mažesnio ideologizavimo. Kaip sakydavo mūsų katedros elegantiškoji laborantė Genovaitė Eimaitienė — matematika yra toks mokslas, kad ar šiapus, ar anapus tvoros visos tiesos tos pačios.

O šiaip mokykloje aš dar parašinėdavau į rajono laikraštį, honoraro gaudavau, smagu ir kiek išdūdu būdavo... Kai kas siūlė į mediciną pamėginti. Suvalkijoje nelengva būdavo Kau-
no traukai atsispirti.

Besimokydamas Gelgaudiškyje, buvau gal ir ne visai gerų dalykų pridaręs — iki VIII klasės buvau „klapčiuku“ bažnyčioje, kurioje kunigaivo mano dėdė. Mokykla pabijoję man duoti medalį, nors buvau pirmasis mokinys. Matyt, būgštavo, kad ne ten jį nuvešiu. Tai paliko ne tik rakštį, bet ir palietė ambiciją, žadino norą pasistengti.

Užbėgdamas už akių, norėčiau pasakyti, kad niekada nemaniau, kad dėl visko, kas nuo anti-

kos laikų buvo, yra ar bus blogai, kalta tarybų valdžia.

Taip drąsiai drebėdamas į Vilnių atvažiavau nusiteikęs daryti viską, kad tik nebūčiau pats paskutinis — bent jau priešpaskutinis. Vilniuje iki tol buvo tekę būti vieną sykį su ekskursija. $\alpha + \omega$. Retas, rimtai pradėjęs studijuoti matematiką, nepatiria stiprių išpūdžių atradęs ne tai, ko tikėjosi. Kokie gi Jūsų stipriausi matematiniai išpūdžiai peržengus Universiteto slenkstį?

Su mokslo draugais. Iš kairės: pirmoje eilėje — V. Bagdonavičius, R. Kašuba, V. Šaltenis, antroje eilėje — R. Ašembergas, V. Mackevičius

R. K. Man studijos labai patiko, žinojau, bus nelengva, bet tikėjaisi jų labai įdomių. Jau patį Universiteto Rektorių profesorių Joną Kubilių iškart per mokslo metų atidarymą pamatyti buvo labai išpūdinga. Pirmieji studijų išpūdžiai visada esti stiprūs. Labai gerai atsimenu savo pirmąjį penketą Universitete, gautą dar per konsultaciją iš šviesios atminties žmogaus Petro Rumšo rankų. Jis dar ir pagyrė bei paakino toliau stengtis. Anais laikais turėdavau ir iškalbos problemų, tai, matyt, apie tai nugirdęs tuometinis prodekanas ir dabartinis Matematinės muziejaus organizatorius Henrikas Jasiūnas kartą priėjo ir pasakė: „Nekreipk dėmesio, stenkis toliau ir tiek“. Niekada to nepamiršiu.

Trumpai sakant, labai didžiuojuosi baigęs matematiką universitete be ketvertų. Dar norė-

čiau pusiau juokais, pusiau rimtai pridurti — kadangi tada nieko daugiau nesugebėjau daryti geriau, tik mokytis, tai ir mokiausi. Be to visas mūsų kursas buvo ganėtinai į mokslus pasinešęs — tvyrojo gera mokymosi atmosfera. Užtektų paminėti, kad mūsų kurse mokėsi Vigirdas Mackevičius, Vidmantas Bentkus ar Vilijandas Bagdonavičius. Buvo į kieno galvas lygiuotis.

$\alpha + \omega$. Dažniausiai žmonės savo studijų metus vadina „auksiniais laikais“. Gal prisimintumėte keletą tų laikų blyksnių?

R. K. Pirmame kurse artimiau susipažinau su grupės drauge Danute. Kitą dieną po diplomų įteikimo, kaip sakoma, sumainėme žiedus. Ačiū Dievui.

$\alpha + \omega$. Paskutiniais praėjusio tūkstantmečio dešimtmečiais retas lietuvis galėjo pasigirti studijavęs ar dirbęs mokslinį darbą užsienyje. Jums pasitaikė tokia proga. Pažerkite prisiminimų ir samprotavimų apie gyvenimą ir topologijos studijas Greifsvalde.

R. K. Kai buvau penktame kurse, į Vilnių pušei metų dėstyti atvažiavo vizituojantis profesorius iš Greifsvaldo Jurgenas Flachsmeyeris, gerai išmanantis bendrąją topologiją, kuri, kaip nagrinėjanti egzotiškų savybių kupinas erdves, atrodė labai patraukli. To meto mano mokslinis globėjas docentas Algirdas Matuzevičius pristatė mane profesoriumi. Taip ir prasidėjo kelias, nuvedęs mane į aspirantūrą Greifsvalde, Vokietijos Demokratinėje Respublikoje, maždaug Alytaus didumo mieste ant Baltijos krantų, prie pat Lenkijos sienos, su nuo 1456 metų veikiančiu Universitetu.

Pakliūti į užsienį studijuoti tada būdavo sunkiau negu dabar „žaliąją“ kortelę išlošti. Atmosfera Greifsvaldo universiteto Matematikos skyriuje buvo gera. Profesorius Flachsmeyeris kartu su to meto ilgamečiu dekanu profesoriumi Franku Terpe turėjo bendrą topologinės mato teorijos seminarą. Ten rinkdavosi daug žmonių, klausydavom, klausdavom, svarstėme ir mokėmės. Vokiečiai apskritai turi savybę dirbti be trūkčiojimų. O kai epsilon vis dedasi prie epsilon, tai pamažu šis tas rimto, žiūrėk, ir susideda.

Ir materialiu požiūriu, gaudamas Greifsvalde kone du šimtus tarybinių rublių Rytų Vokietijos markėmis, gyvenau tikrai gerai.

Grįžęs po aspirantūros su sėkmingai apginta daktaro disertacija vėl buvau priimtas į Vilniaus universiteto Geometrijos ir topologijos katedrą, kuriai vadovavo šviesios atminties profesorius Petras Katilius. Be šviesiausios galvos, profesorius Katilius mums visiems buvo ir aristokratiško elgesio pavyzdys. Dirbti profesoriaus vadovaujamoje katedroje buvo viena iš didžiųjų mano gyvenimo laimčių.

$\alpha + \omega$. Pagaliau laiko ratas apsisuko ir Jūs vėl pradėjote dalyvauti Lietuvos jaunųjų matematikų olimpiadose. Kada ir kaip tai ivyko?

R. K. Ryšys su olimpiadomis atsinaujino paprastai — sykį pasakiau savo studijų draugui, žyminiam Lietuvos olimpiadų nugalėtoju Vigirdui Mackevičiui, kad labai norėčiau kuo nors prisidėti prie Lietuvos matematikų olimpiadų ir tuojau pat atsidūriau vertinimo komisijoje. Vigirdas mane ir į trikalbio matematikos terminų žodyno komisiją parekomendavo. Esu jam už tai dėkingas. Didžiuojuosi, kad nuo 1979 metų nesu praleidęs nė vieno Lietuvos matematikų olimpiados baigiamojo rato, paskui jį keliauju po Lietuvą. Visada domėjausi mokymosi psichologija, matematikos istorijos klausimais, iš studentų akių bandžiau suprasti, kokie jų tikrieji poreikiai bei juos jaudinančios problemos. Norėjau ir jiems ką nors gražesnio ir paprastesnio parodyti. Matematikos uždaviniai, ypač olimpiadiniai, tam labai tinka. Dabar jau tenka ir į užsienį su Lietuvos studentų bei moksleivių komandomis nuvažiuoti bei prie jų rengimo prisidėti. Džiugu, kad, be įprastinės moksleivių olimpiados, jau įvyko penkiolika komandinių moksleivių olimpiadų profesoriaus Jono Kubiliaus taurei laimėti, kad plečiasi regioninių olimpiadų tinklas. Štai ką tik neseniai Raseinių krašte „mažoji“ individualioji ir komandinė olimpiados ėmė vykti.

$\alpha + \omega$. Jau daug metų Jūs lydite Lietuvos jaunųjų matematikų komandas į tarptautines matematikų varžybas. Dalyviai kartais atsiveža medalių, kartais nieko, tačiau Jūs visada atsivežate įdomių ir linksmų istorijų. Gal prisiminkime ką nors?

R. K. Pati linksmiausia istorija įvyko 1995 metais Švedijoje per komandinę „Baltijos kelio“ olimpiadą, nors kol vyko, buvo ne visai linksmas. Kaip žinoma, komandinėje olimpiadoje visa komanda gauna spręsti 20 uždavinių. Po to vadovams juos reikia perskaityti, nes kiekvienas rašo gimtąja kalba, ir pristatyti koordinaicinei komisijai. Beskaitant uždavinius, įėjo simpatingas šeiminkas šviesios atminties Tomas Larfeldtas, pasirausė po darbus ir klausia, iš kur mes gavome 18 uždavinio sprendimą. Sakau: „Jūs pats man atnešėt kartu su kitais darbais.“ Organizatoriai visus darbus atsišviesdavo ir mums grąžindavo originalus. Sako:

„Bet to darbo mes neturime“ (kaip sakoma, Europoje pakvipo paraku). Sakau, „Tai paieškokit ir rasit.“ Organizatorių garbei reikia pasakyti, kad jie ne tik jį surado: bet ir dukart atsiprašė už nepagrįstus įtarinėjimus — iš pradžių Tomas pats, o paskui ir visos komisijos pirmininkas orusis profesorius Samuelsonas.

Kai sutikęs jį pasaulinėje olimpiadoje Argentinoje paklausiau: „Profesoriau, ar Jūs mane atsimenate?“ Jis nusišypsojo: „O, aš labai gerai jus atsimenu.“

Turiu apskritai prisipažinti, kad man patinka dirbti su studentais, mokyti juos bei iš jų mokytis. Pagal trečiąjį Niutono dėsnį tai vyksta neišvengiamai, jeigu tikrai mokai kitą, tai ir pats iš jo mokaisi.

Kartais būna įdomių dialogų. Prisiminsiu vieną.

Dėstytojas per paskaitą sako studentui: „Jūs taip žiovaujate, net bijau, kad ir manęs neprarytumėte“.

Kamuolys, tinklinio terminologija kalbant, pakeltas aukštai prie pat tinklo. Seka smūgis — studentas sako: „Aš kiaulienos nevalgau.“ Laimei dėstytojui pavyko ramiai perimti kirtį: „Aš ir taip seniai žinojau, kad asilai žolėdžiai.“

Buvau tą istoriją ir pamiršęs, bet kažkas vėl po kelių metų priminė, čia, sako, tau taip buvo. $\alpha + \omega$. Bendravimas su Jumis paprastai kelia žmonėms ūpą ir žadina optimizmą. Tačiau kas Jus geriau pažįsta, žino — gyvenimas Jūsų nelėpina. Pabandysime Jums kuo nors padėti. Pasakykite savo norą, viltį, tikslą, o mes, skaitytojai, susikaupsime ir mintyse palinkėsime, kad tai išsipildytų.

R. K. Pasakysiu kiek su teologiniu atspalviu. Kiekvieno žmogaus kryželis nėra besvoris, bet sakoma, kad lengviausias iš visų galimų, tai yra optimaliai parinktas. O dėl noro, tai mielai pasakysiu, ko norėčiau, kad palinkėtumėt — ramybės, kantrybės ir linksmybės.

Dažnai, kai sunku, nueini pas studentus į užsiėmimus, pabūni, pajuokauji, kokia studentė šypteli pasisveikindama, koks studentas žvaliau sukalba ir vėl labai gyventi norisi.

Esu kažkur juokavęs apie dėstytojus kaip šviesuosius ar geruosius parazitus (nors tas žodis

čia gal nelabai tinka, bet kitas tiesiog neateina į galvą), gyvenančius ir studentų žmogiškai palaikomus.

Apskritai matematikos nauda yra ta, kad ji skatina, gyvina, gimdo, plėtoja žmogaus proto judrumą plačiaja prasme. Normalus uždavinys valo žmogaus vidų nuo proto nejudrumo, sustingimo, skatina į visa žvelgti plačiau, iš kelių pozicijų, tiksliai ir susikaupus.

Šiuo metu, kai ir į mūsų kiemą griūna informacinė visuomenė su tūkstančiais savo problemų, matematikos, kaip proto judintojos, reikšmė dar didesnė. Juk kiekvienam įdomu kartais savęs paklausti: Ar aš mąstau? Ar galėčiau dar išspręsti neblogą VII klasės uždavinį? Jau nekalbu apie proto miklinimo svarbą, reikšmę ir vertę visiems, ypač susijusiems su informatika. Kartais man atrodo, kad greitai bus taip, kad kompiuteriu dirbti kūdikiai išmoks anksčiau negu vaikščioti.

Todėl džiaugiuosi, kad platesnei informatikos vartotojų visuomenei „Kompiuterijos“ žurnale buvo išspausdintos dvi mano straipsnelių serijos, skirtos informatikos vartotojų loginiam gudrinimui. Tai bene geriausiai pasiekama galynėjantis su paprastais, konkrečiais, bet patraukliais, elegantiškais ir prieinamais uždaviniais. Ypač daug tokių uždavinių pasitaiko didžiųjų valstybių jaunesniųjų klasių olimpiadoje.

Gyvenime sutikau daug gerų, garbingų ir šviesių žmonių. Kiekvienas toks žmogus yra mano dienu šviesioji sudaromoji.

Visada svajojau turėti savo Interneto svetainę, kur kiekvienas galėtų rasti paprastų, gražių ir patrauklių uždavinių. Padedant mūsų fakulteto prodekanui docentui Algimantui Juozapavičiui, ši mano internetinė svajonė jau pildosi. $\alpha + \omega$. Visi mes linkime, kad ta svetainė būtų greičiau baigta rengti, kad ji būtų jauki visiems svečiams. Taip pat linkime to, ko pageidavote — linksmybės, kantrybės ir ramybės. Truputį neramios ramybės...

Už „ $\alpha + \omega$ “ slėpėsi Vilius Stakėnas.